

**HAUT-COMMISSARIAT
DE LA RÉPUBLIQUE
EN POLYNÉSIE FRANÇAISE**

*Liberté
Égalité
Fraternité*

*ōrerora 'a a te Tomitera teitei
Dominique SORAIN Tāne*

-

Mahana maha 11 nō Mati nō te matahiti 2021

E mana tā te parau

'E te Peretiteni,

'E te mau taea 'e, e te mau tuahine,

A tahi matahiti i teie nei, ua heheu hia te ta'ata i ma'i i te Tovi-19 matamua, 'e ua fa'aoti ato'a vau 'e te Hau Fenua i te reira taima, e 'ōpani i te mau pahī rātere tere ātea e tāpae fa'ahou mai i Porinetia nei.

Teie fa'ahou nei maua te Peretiteni Edouard FRITCH tāne i mua ia 'outou nō te pū'ohu atu te mau tāpura 'ohipa i rave hia mai i mua i tirotiro TOVI-19, hō'ē matahiti i muri mai i te ha'amau hia rave rahi mau fa'aturera'a nō te pāruru ia tātou pauroa i mua i teie 'ati. 'Ati pohe, 'ati moni : Hau i te 2.6 mirioni ta'ata tei pohe 'e 120 mirioni ta'ata i ro'o hia i teie ma'i i te ao ta'ato'a nei.

Ua tupu ato'a te fifi ,piri a'e ia tātou. Ua ro'o hia 'e 141 'ūtuāfare i te 'ati i te fa'aru'era'a mai hō'ē ta'ata. Te hina'aro nei au e fa'atae atu i tō'u tāpa'o hepohepo 'e te 'oto rahi.

Ua fifi fa'ahou ā te terera'a 'o te ma'i i roto i te ao nei 'e i te fenua farāni : I te 10 nō mati, te vai ra 30 000 ta'ata ma'i 'āpi 'e 4000 ta'ata i te fare ma'i fa'aora.

Ua parare roa teie tiroiro i roto i te ta'ato'a 'o te ao nei, te mau fenua ato'a tei ma'i 'ore hia. Ua tapura hia 'e 129 ta'ata ma'i i « Wallis-et-Futuna », 'e 16 ta'ata ma'i i te fenua Taratoni. Nō te reira tumu, ua 'ōpua te mau fa'aterera'a e 'ōpanipani 'e 2 hepetoma i te maoro.

I mua i teie pararera'a 'āpi, ua ha'amau te Hau metua 'e te Hau fenua, 'e piti fa'aturera'a nō te paruru ia tātou a tau hepetoma i teie nei.

Te fa'aturera'a matamua : o tei fa'aiti mai i te mau ta'ata e fa'ati'a hia e tomo i te fenua nei nō te aro i mua i te pararera'a 'o teie aveave 'āpi.

Nō te reira, u fa'aiti rahi roa ino i te mau tumu faufa'a nō te tomo mai i te fenua nei 'aore ra nō te reva i rāpae.

I roto i teie terera'a, mai te 3 nō fepuare i ma'iri, te mau ta'ata ana'e te vai ra tā rātou hō'ē parau fa'ati'a tumu faufa'a nō te pae 'o te orara'a 'ūtuāfare, te rāpa'aura'a ma'i 'aore ra te 'ohipa, e nehenehe e haere i rāpae ia Porinetia 'aore ra e tomo mai.

Ua fa'aue maite au i te mau ta'ata e hi'opo'a nei i teie mau parau fa'ati'a, ia vai 'eta'eta ratou. Mai te 3 nō mati 2021, e hi'opo'a ato'a te pū Tomitera teitei na mua a'e i te mau tumu i horo'a hia mai. Nō reira, e titau hia e fa'a'i i te mau tumu faufa'a 'e ono mahana na mua a'e i te taime revara'a.

Ua ha'amau hia teie faanahora'a nō te tāhō'ē 'e nō te tauturu i te mau taiete manureva. Na ratou ho'i i hi'opo'a i te taime e haere ai te ta'ata e tāpa'o i tō rātou i'oa i te taura'a manureva.

Rave rahi mau ta'ata tei fa'a'ore 'aore ra tei fa'ataime i tō ratou tere, rae rahi ato'a ra ta'ata tā mātou i pato'i i tō ratou tumu faufa'a. Ua tae te fa'ito i te hānere ti'ahapa ta'ata.

Te fa'aturera'a numera piti : 'o te 'ōpanipanira'a i te fare 'e 'ahuru mahana nō te mono i te fa'aturera'a matamua 'e 'ahuru ma maha mahana.

Mai te mahana piti 9 nō fepuare, ua 'ōpua te Hau fenua, e fa'aiti mai i te 'ōpanipanira'a 'e 'ahuru mahana i te hō'ē vahi fa'ata'a hia, 'aore ra i te fare. E hi'opo'a hia ratou i te va'ura'a 'o te mahana na mua e oti ai te tau 'ōpanipanira'a.

‘Oia ho’i, te vai ara nei te mau pū ‘o te Hau metua ‘e ‘o te Hau fenua i te fa’aturara’a hia i teie fa’ahēpora’a i te taura’a manureva. E arata’i hia, e ha’amaramarama hia ratou.

E hi’opo’a hia ratou ‘e te mau mūto’i farāni, te mau mūto’i ‘e te mau mūto’i ‘oire. Ia pū’ohu ana’e hia, ua iti roa mai te mau ta’ata e tae mai i te fenua nei : ua vāhi hia ‘e maha te faito ‘o te ta’ata i te ‘ava’e hō’ē (mai te 800 ta’ata i te omuara’a fepuare i te 200 ta’ata i te omuara’a mati)

Noa atu ra, aita e nehenehe e fa’a’ore te ta’ato’a ‘o te mau tere.

Te feruri nei au i te mau terema’i ‘aore ra i te mau tere ‘ohipa ‘o tei fa’a’ite mai i tō ratou faufa’a i te ‘ohipa ‘aore ra i te mau pīahi te hina’aro nei e ho’i i roto i tō ratou ‘ūtuāfare.

Ua hīro’a pāpū maua te peretiteni ‘o te Hau fenua i te taimaha ‘o tā maua anira’a nō te pae ‘o te fa’arava’ira’a faufa’a ‘aore ra te ‘orara’a.

Tera ra, e vai faufa’a mau ā teie mau ha’a nō te paruru i te huirā’atira ‘o te mau ta’amotu ‘e pae.

Oia ho’i, aita te huru ‘o te terera’a ‘o teie ma’i i te ara e fa’a’ite mai ia tatou i te hō’ē taurā’a i tā tatou huru orara’a. Te vai noa ra te ma’i, mea ataata roa te mau aveave.

Te hina’aro ato’a nei au e tatara atu i te mau tāpura ‘ohipa i rave hia i Porietia nei : Ua ha’a tatou pauroa nō te paruru ia tatou iho ‘e nō te paruru i te ta’ato’a. I teie mahana, e ‘ite hia i te hō’ē maita’ira’a.

Mai te ‘ava’e nō Tetepa ‘e Atopa 2020, ua ‘ōpua te Hau farāni ‘e te Hau fenua i te fa’ature i te tahi mau ha’a nō te tāpe’a i te pararera’a ‘o te ma’i ‘e nō te fa’aherehere i te mau ro’i ‘e te mau matinifa’aora i tefare ma’i.

I teie nei, e nehenehe e parau, mea maita’i a’e te tia’aura’a ‘o teie ma’i i te fenua nei tei ‘ite hia i te ao nei.

Teie hō’ē tāpa’o matamua : ua hou te faīto ma’i i te hōpe’a matahiti i ma’iri i te 1000/100 000 ta’ata, i teie nei, ua topa i te faīto 22/100 000 ta’ata. I raro roa a’e i te faīto fīfī 50/100 000 ta’ata.

Hou atu, ua iti ato’a mai te mau ta’ata ma’i ‘āpi i te 15 i mahana hō’ē, ‘e ua piri te faīto ta’ata ma’i i te 50. E 2000 i te hōpe’a ‘ava’e Atopa 2020.

I te fare ma’i, Ua topa roa te nūmera ta’ata i te fare ma’i fa’aora i te 3 , ‘e te ta’ata i te fare ma’i nō te TOVI ‘e hitu ia.

Nō te pū’ohu, ‘ahuru ma pae ti’ahapa ta’ata ma’i TOVI aveave tei ‘ite hia mai. Tera ra, ua vai hi’opo’a noa hia tei mau ta’ata.

Nā teie mau nūmera e fa'a'ite mai i te 'afarora'a 'o te mau fa'aturera'a i rave hia 'e te Hau farani 'e te Hau fenua nō te amui te parau 'o te parurura'a ma'i 'e te fa'arava'ira'a faufa'a.

Te hina'aro fa'ahou nei au e fa'atae atu i tō'u tāpa'o ha'amauruuru ia outou pa'ato'a. Ua 'āpiti tātou nō te paruru i te mau ta'ata paruparu 'e te fare ma'i.

Oia ato'a, Te hina'aro nei au e fa'atae atu i tō'u tāpa'o ha'amauruuru ia te mau tavana. Ua fa'aara ratou i tā ratou hui'atira.

Noa atu mea maita'i teie pū'ohura'a, e ti'a ia vai ara noa tatou, aita te ma'i i 'ore atu ra.

Aita ā tatou i ora atu ra : te 'ite nei tatou te hiora'a ia tā tatou mau tae'ae nō taratoni 'e 'ūvea, tei ro'o ta'ue hia i teie ma'i 'e tei fifi i teie nei.

Nō te reira, ua 'ōpua matou e tāpe'a te tahi mau fa'aturera'a i ni'a ia Porinetia ta'ato'a.

- Na mua roa, e fa'ahopo hia te 'o'omora'a i te paruru vaha i roto i te mau oire, te mau pere'o fa'autata'ata, 'e te mau vahi e fa'ari'i nei i te ta'ata. E vai 'opani ato'a hia te mau oro'a arearea.

- Nō te piti : Aita te mau fa'aturera'a i roto i te mau fare tāmā'ara'a i tau'i 'e i roto ato'a i te mau vahi purera'a i ni'a te parau 'o te fāito ta'ata tā ratou e nehenehe nei e fa'ari'i.

- I te toru 'e nō te fa'ahope'a : e vai 'ōpani noa ā te mau mahana ho'omamara'a, te mau tāta'ura'a tū'aro, te mau fa'atitora'a moa, te mau fare 'orira'a, te mau fare ie fa'ari'i ta'ata, te mau piha arearea 'e te mau tavirira'a « bingo ».

Te hina'aro ato'a vau e horo'a fa'ahou atu te mau fa'aturera'a tei fa'a'ore hia a tahi ava'e i teie nei i roto i tā maua orera'a.

Aita i 'ite hia mai i te tahi pū pararera'a nō roto mai i teie mau vahi, no reira, e tamau matou i tei fa'aoti hia nō :

- Na mua roa, te mau piha tū'aro 'aore ra fa'a'eta'etara'a tino, tei fa'atura nei i te mau fa'aturera'a.

- I muri mai, te mau tāta'ura'a tū'aro aore e ta'ata mata'ita'i, i rapae aore ra i roto i te hō'ē fare.

- I te hōpe'a, te mau piha oro'a 'aore ra orerora'a tei nehenehe e fa'ari'i i te ta'ata ia au i te hō'ē fa'aturera'a i ni'a i te fāito ta'ata mata'ita'i. (tā'u e heheu atu i muri mai).

Inaha, ua mana'o maua te peretiteni Edouard FRITCH tane, e nehenehe e tau'i i te tahi mau fa'aturera'a, tei ha'amata i te mahana piti 26 nō mati e tae roa atu i te mahana toru 7 nō eperera.

Mai tā outou e 'ite nei : eiaha roa atu e mana 'o e nehenehe tatou e ha'amarirau, aita roa atu. Teie te tahi mau fa'aheporā'a :

- A tahi : e ani hia ia te mau ta'ata fa'atupu oro'a ia fa'atura 'e ia vai ara maite i te parurura'a i te ta'ata.

- A piti : e ani hia i te ta'ata ia fa'atura i te mau fa'aturera'a.

- A toru : i te mau taime ato'a, mai te peu, e ro'o tā'ue tatou i te ati, e nehenehe e, fa'aho'i mai i te mau fa'aturera'a tahito.

E 6 fa'aturera'a 'āpi tei tape'a hia mai nō te fa'aiti mai i te hōpoi'a 'o te mau mahana ato'a.

Te matamua : ua mara'a te fa'aiti ta'ata e fa'ari'i hia nei i te mau vahi fa'ari'i nei i te ta'ata. I te tau matamua, e ono noa ta'ata, i teie nei ua mara'a e 'ahuru ma pae.

Te piti : E nehenehe fa'ahou te mau pū fa'a'ite'itera'a e matara fa'ahou ma te fa'atura i te hō'ē fa'aiti ta'ata fa'a'ite'ite 'e i te hō'ē fa'aiti ta'ata mata'ita'i.

Te toru : E nehenehe te mau piha areareae mai te (bowling, escape game, 'e te mau pere uira) e matara fa'ahou ma te fa'atura i te mau fa'aturera'a.

Te maha : E nehenehe te mau fare inura'a aita 'e tunura'a mā'a e matara.

Te pae : E fa'arahi hia te fa'aiti fa'ari'ira'a ta'ata nō te mau pū aore ra piha areareara'a mai te 400 nā mua a'e i te 500 i teie nei, tera ra, ia vai noa i raro a'e i te 50 i ni'a i te hānere 'o te ta'ata e 'ō.

Te ono : E tau'i ato'a hia te hora nō te 'ōpanipanira'a i te pō i Tahiti 'e i Mo'orea. 'E'ere fa'ahou i te hora 9, i te hora 10 ra 'e tae roa atu i te hora 4.

Ua ani au ia hi'opo'a 'eta'eta hia te mau ta'ata e fa'atura 'ore nei i teie mau fa'aturera'a mai tei rave hia e tae roa mai i teie nei.

Hou atu, mai te 24 nō atopa 2020, te tai'o mahana ia ha'amaui hia te 'ōpanipanira'a i te pō, ua tae i te fa'aiti 20 000 hi'opo'ara'a purumu nō 1200 utu'a. Ia hi'o ana'e hia, ua fa'atura maite te ta'ato'ara'a i teie mau fa'aturera'a.

Ua 'ōpua i teie nei, tatou i te patia arai i te fa'aiti hope. Nā teie patia arai e horo'a mai ia tatou i te tahi mana'o orara'a maita'i.

Te nehenehe nei au e ha'apapu atu ia outou, aita te Hau metua 'i ha'amarirau ia tatou. Ua tae mai e 26910 patia arai, e ua tapae i te mau tauto'ora'a 'a te Fa'aterera'a hau no te ea.

Ua fa'a'ohipa hia e 15 000 patia arai tae mai i teie mahana. E 12000 patia arai e toe ra.

Mai tā'u i fa'ahiti na mua a'e, aita te fā 'a te Hau metua i tau'i : Fa'arava'i i te mau patia arai e tae mai i te fenua nei nō te paruru i te ta'ato'ara'a, noa atu te fifi 'e 'ite hia nei i te pae 'o te ao nei.

Nō te fa'ahotu i te tia'aturira'a i roto i te ta'ato'a, mea hau a'e e vai 'āfaro. Nō te reira, e horo'a atu vau i te tapura tai'o mahana no te mau patia arai.

- E 2300 patia arai « Pfizer » i te hepetoma hō'ē i roto i te ta'ato'ara'a 'o te 'āva'e nō mati.

- E 4500 patia arai i te hōpe'a hepetoma nō mati 'e tae roa atu i te hōpe'a nō eperera.

- Hou i te 9000 patia arai i te hepetoma hō'ē i te 'āva'e nō mē, tiunu, 'e tiurai 2021.

Oia ato'a, e tae mai te mau patia arai « Moderna » i te 'āva'e eperera 'e te patia arai « Astra-Zeneca » ato'a.

E nehenehe ia e parau, ua tae tatou i te fā ta tatou i mana'o. E 80 000 ta'ata tei patia paruru hia i te hōpe'a 'āva'e atete.

Ia hi'o ana'e hia te parau nō te ha'aponora'a i teie mau patia, aita 'o Porinetia i ha'apae hia.

Mai te peu ē, ua ha'amau hia teie mau fa'aturera'a, nō te pāruru 'e nō te fa'ahotu fa'ahou ā te fa'arava'ira'a faufa'a i'o nei.

Ia hi'o ana'e tatou i te terera'a 'o teie ma'i i te Fenua farani, i Europa 'e i te ao nei, i te 4 nō mati, ua fa'aara mai te Fa'aterehau rahi ē : « mea hino'ino'i te ti'ara'a io tatou i teie nei ». Aita ia e nehenehe e feruri i teie mau taime e revareva i europa 'e i te ao nei.

Aita ia e nehenehe e horo'a i teie taime te parau fa'ati'a nō te tere revareva.

Inaha, e ti'a ia tatou ia fa'ata'a i te tahi mau fā. Eiaha e ha'amo'e te papa 'o te fa'arava'ira'a faufa'a i te fenua nei : te fa'ari'ira'a rātere.

No te reira, ua feruri matou 'e te Hau fenua ia fa'a'ine'ine i te matara maite i te mau oti'a i te 'āva'e nō mē. E ha'amou hia hō'ē « pāruru ma'i tupu 'āpi » ia te rave'a 'o te patia arai. E 'ani hia ia nō te paruru i te huirā'atira 'e , e ani ato'a hia ia te mau rātere.

Teie te fā tā matou i māna'o. Te hia'ai nei matou e tae 'oi'oi i teie fā ma te fa'a'ohipa i te hō'ē rave'a 'āpī nō te paruru ia tatou i mua i teie tiro tiro tei parare noa ra i te mau fenua 'o te ao nei.

Te parau fa'ahou ā mātou i tā matou mau hia'ai no te parurura'a 'e te fa'ahotura'a i te fa'arava'ira'a faufa'a i te fenua nei.

E hāmau matou i teie rave'a nō te tatara i te mau 'ōti'a, mai tā matou i rave i te matahiti i ma'iri, i te hope'a 'āva'e nō tiunu / ha'amatara'a tiurai. E moiha'a tā matou i teie nei nō te fa'atupu i te hō'ē rave'a 'āpī 'e papu.

E nehenehe tatou e ti'aturi i teie nei, mai te peu, e vai maita'i noa te huru 'o te terera'a 'o teie tirotiro i Porinetia nei ia tae ana'e i te fa'a'eara'a ha'api'ira'a i te 'āva'e eperera, e nehenehe ato'a ia e fa'aiti mai i te mau fa'aturera'a i'o nei. Nō te parau ra 'o te mau 'ōti'a, nā te terera'a 'o te ma'i i te ara nei e fa'a'ite mai.

E tauto'o tāhō'ē matou no teie arora'a ma'i, nō te huirā'atira 'e nō te fa'arava'ira'a faufa'a.

Ua pāturu te Hau farani i te fenua nei 'ia te tauturu moni : e 9 miria nō te 'afata auturuturura'a, 'e 53 miria nō te 'afata tarahu.

Te 'ohipa e mea rū i teie nei, 'o te vai 'eta'eta i mua i te fa'aturera'a, ihi'ōre'a 'e i roto ra i te ti'aturi. 'E'ere i te mea vitiviti mai ta tatou i mana'o, tera ra, ua paruru tatou ia tatou iho, ua vai noa te fa'arava'ira'a faufa'a 'e no te reira tumu, e nehenehe ia tatou e hi'o atea.

Te hina'aro atu nei au e ha'amauruuru ia outou i te fa'aro'ora'a mai.